

**Виступ на круглому столі
«Від розвіювання міфів до пошуку суспільного блага»**

Софія Київська, 17 вересня 2025 р.

Шановні друзі,

Я дякую Ілоні Соколовській, яка в рамках нинішнього проекту кілька разів запрошувала мене виступити в парі з тим чи іншим спікером. За цей час гості, яких запрошувала Ілона, піднімали різні важливі аспекти тематики церковного примирення в Україні.

В нашому блоці №3 сьогоденного круглого столу я єдиний, хто офіційно пов'язаний з синодальними структурами Української Православної Церкви. Тому я спробую сказати кілька слів на її захист. Поштовхом для мого виступу послужила нещодавня передача «Віче», у якій взяв участь Голова ДЕСС Віктор Єленський¹. Розмова з ним відбулася менше тижня тому – 12 вересня.

Мова йшла про припис ДЕСС про заборону Київської митрополії УПЦ і реакцію на нього керівництва УПЦ. У згаданій передачі Віктор Євгенович жалівся на **відсутність конструктивного діалогу** з Київською митрополією УПЦ та її представниками. Разом з тим він висловив готовність до конструктивного обміну задля суспільного блага, яким безсумнівно було б примирення в українському православ'ї.

На моє глибоке переконання, заборона в Україні УПЦ, яка за кількістю парафій та священнослужителів залишається найбільшим релігійним об'єднанням країни – це сором перш за все для нашої держави². І проблема в тому, що причина заборони – це саме наявність **канонічного, а не адміністративного зв'язку** УПЦ з Московським патріархатом.

Я вважаю, що на своєму соборі у Феофанії у травні 2022 року УПЦ розірвала адміністративні або ж організаційні зв'язки з центром у країні-агресорі. А розірвати канонічні зв'язки – не в її компетенції; це питання, яке має вирішуватися на загальноправославному рівні. І **розрізнення цих двох рівнів** явно не вистачає в нинішній аргументації пана Єленського.

---

¹ Посилання тут – <https://www.youtube.com/watch?v=sgirb3Gt64w>.

² Відповідна статистика розміщується на сайті ДЕСС - <https://dcss.gov.ua/religion/>, а таблиця з даними тут - <https://docs.google.com/spreadsheets/d/1GBcBU38ow83NQaMPzXTO5pE2teGqwPtH/edit?pli=1&gid=105173160#gid=105173160>.

Та форма, в якій Віктор Євгенович, формулює свою позицію, виглядає дуже просто і банально. Головна вимога – це «вихід УПЦ зі структури Російської православної церкви» (РПЦ)³. При цьому пан Єленський не уточнює: а вихід куди? Замість цього він акцентує увагу на тому, що мова йде про господарську структуру – Київську митрополію, і ніяк не стосується догматичних основ православної віри.

Можна було б припустити, що Віктор Євгенович є некомпетентним в питаннях православної еклезіології і діє просто як державний чиновник з атеїстичним минулим. Але перегляд його відомої книги «Велике повернення релігії»⁴ свідчить про те, що це не так. Це швидше нерозрізнення юридичного і канонічного, що призводить до неправомірного тиску з огляду на принцип відділення Церкви від держави, закладений у 35 статті Конституції України.

Пан Єленський знає специфіку канонів православної Церкви і свого часу, коли для нього це було актуальнішим, чіткіше розрізняв різні аспекти церковного буття. Підтвердженням цієї тези є цитата із згаданої книги «Велике повернення», виданої 12 років тому (у 2013 році): «Дві канонічні юрисдикції на території однієї країни – це не бездоганно ані з погляду церковного права, ані з погляду консолідації українського суспільства. Але в [певній ситуації] це міг би бути вихід і для мільйонів православних, і взагалі для православ'я в Україні» (с. 402).

Тодішнім контекстом було вирішення канонічного статусу Київського патріархату, який був невизнаний світовим православ'ям. Типовим тоді був термін «розкол» – і це саме канонічний термін, до якого державне законодавство не має прямого відношення. У термінології нинішніх офіційних спікерів УПЦ це «внутрішнє буття Церкви», до якого держава не має права втручатися.

В продовження своїх роздумів у главі «Єдина помісна православна Церква: українська сага» згаданої книги Віктор Євгенович зазначає: «Організація адміністративного управління в православ'ї здебільшого похідна від державно-політичного устрою ... Питання автокефалії – це питання, в якому політика, у тому числі й міжнародна, беззастережно домінує не тільки над богослов'ям, а й над церковним правом» (с. 398). На мою думку, цими словами автор претендує на те, що історично задача визначати та

---

³ Текст припису на сайті ДЕСС – https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2025/07/Prypys_KM-UPTS-12.pdf.

⁴ Точна назва книги «Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття», Львів, УКУ, 213.

формувати церковні структури у своїй країні, зокрема в Україні – це питання державників, а не церковників.

З іншого боку, у передмові до обговорюваної книги Віктора Єленського є важливе зауваження про залученість релігійного фактору до різного роду військових конфліктів. Він пише: «Релігія виявляється присутньою у величезній кількості збройних конфліктів та воєн сучасності ... Релігія таки повернулася, і **повернулася у стані розлюченості**, яка мало нагадує миловидні пасторалі» (с. 6). Іншими словами, він визнає можливість інструменталізації релігії у політичних цілях. І це дуже важлива теза, яка ставить випадок України у ряд інших конфліктів з релігійною складовою.

Я не хотів би обмежуватися у цьому виступі критикою лише на адресу ДЕСС та її очільника. На моє переконання, нинішня російсько-українська війна є викликом, який унеможлиблює подальше перебування УПЦ в канонічній єдності та підпорядкуванні Московському патріархату. Для мене це морально недопустимо.

Разом з тим ми потребуємо саме канонічного вирішення конфлікту. Тут буде корисно згадати позицію Олени Богдан – попередниці пана Єленського на посаді очільника ДЕСС. В одному із своїх останніх інтерв'ю на цій посаді вона висловилася таким чином: «Організаційного зв'язку між УПЦ і Російською православною церквою вже немає, але канонічний існує, і впливає на найбільшу релігійну організацію нашої держави»⁵. На відміну від такого підходу нинішній припис ДЕСС трічі ставить в один ряд «канонічні, богословські та церковно-адміністративні питання життя УПЦ», а також «канонічні і організаційні питання».

Сьогоднішні суперечки всередині українського православ'я – це про межі Церкви, зокрема про дійсність таїнств у церковних спільнотах, що відділилися. Так само і виникнення нових конфесій у Європі 16-го століття було пов'язане з дискусіями про межі Церкви. Це є історичним підтвердженням того, що сьогодні ми стоїмо перед надзвичайно серйозним викликом для конфесійному миру в Україні.

На початку свого виступу я вже зауважив, що керівництво УПЦ неуповноважене самостійно змінити свій канонічний статус. Так само Київський патріархат десятиліттями не міг змінити свій канонічний статус, і це не викликало претензій з боку держави.

---

⁵ Повна назва цього інтерв'ю таке: «Що відбувається в українському православ'ї та чому досі існує канонічний зв'язок з РПЦ», див. <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/20221125-shho-vidbuvayetsya-v-ukrayinskomu-pravoslavyyi-ta-chomu-dosi-isnuye-kanonichnyj-zvyazok-z-rpcz/#>

Знадобилися величезні зусилля, і в першу чергу української держави, щоб на теренах України виникла автокефальна Церква. І сьогодні ми потребуємо консолідації зусиль. Поштовх повинен іти від керівництва УПЦ, але держава має відновити довіру до себе на шляху до єдності українського православ'я. Замість тиску і заборони вона повинна запропонувати шлях співпраці.

В кінці свого виступу я наведу ще одну цитату із згаданої книги пана Єленського: «Що ж до України, то вона, поза сумнівом, увійде до підручників церковного права як найскладніший випадок “автокефальних змагань”, а до підручників історії – як винятково бурхлива епопея між- і внутрішньоцерковної, міждержавної та внутрішньополітичної боротьби ...» (с. 401). Дай Бог нам успішно пройти цей складний шлях. Але для цього треба ще багато попрацювати.

Дякую за увагу!